

Anna Gruca*

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

HISTORIĘ TWORZĄ LUDZIE – BIOGRAFISTYKA W BADANIACH WIESŁAWA BIEŃKOWSKIEGO

[*HISTORY IS MADE BY PEOPLE – THE PLACE OF BIOGRAPHICAL WRITINGS
IN WIESŁAW BIEŃKOWSKI'S RESEARCH*]

Abstrakt: Przedstawiono rolę biografistyki w badaniach naukowych Wiesława Bieńkowskiego (1926–1999). Omówiono rodzaje opracowanych przez niego biografii oraz jego rozważania teoretyczne, dotyczące miejsca biografistyki w badaniach historycznych, a także rodzajów źródeł wykorzystywanych w badaniach. Wskazano na cechy warsztatu naukowego W. Bieńkowskiego, które pomagały mu gruntownie i rzetelnie przedstawić życie i działalność interesujących go osób.

BIEŃKOWSKI WIESŁAW – BIOGRAFIA – BIOGRAFISTYKA – BIOGRAM – METODA BIOGRAFICZNA

Abstract: The article presents: role of biography studies in scientific research carried out by Professor Wiesław Bieńkowski (1926–1999); review of Bieńkowski's theoretical works regarding the importance of biographical writings in historical research, biographies prepared by Professor and variety of sources used in the research; specific features of Bieńkowski's research methods used to provide reliable information on the lives and achievements of personalities involved in his studies.

BIEŃKOWSKI WIESŁAW – BIOGRAPHY – BIOGRAM – BIOGRAPHIC METHOD – WRITING OF BIOGRAPHIES

*

* *

Użyte w tytule stwierdzenie Józefa Chałasińskiego, wielokrotnie cytowane przez Wiesława Bieńkowskiego, historyka, socjologa, etnografa, można uznać za motto jego badań biograficznych. Wśród ponad pięciuset prac, jakie wyszły spod jego pióra, niemal połowa dotyczyła biografistyki [Bieńkowski Łukasz 1995; Gruca 2010, dok. elektr.]. Wypowiadał się w nich o problemach teoretycznych, związanych z tym gatunkiem pisarstwa histo-

* Dr hab. ANNA GRUCA, adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego; kierownik Pracowni Bibliografii Bieżącej Instytutu Historii PAN; redaktor rocznika *Bibliografia historii polskiej*; autorka kilkudziesięciu publikacji dotyczących historii ruchu wydawniczego w Krakowie oraz bibliografii. Najważniejsze publikacje: (2007) *Nakładem własnym... Autorzy jako wydawcy swoich prac w Krakowie w dobie autonomii galicyjskiej*. Kraków: Wydaw. UJ, 213 s.; (1993) *Spółka Wydawnicza Polska (1890–1916) – wydawnictwo krakowskich konserwatystów*. Kraków: Universitas, 250 s.; (1991) *Księgozbiór Stanisława Wyspiańskiego*. Kraków: Wydaw. Literackie, 331 s. E-mail: gruca@inib.uj.edu.pl

[Professor ANNA GRUCA, PhD (habilitation); Institute of Information and Library Science, Jagiellonian University; Head of the Centre for Current Bibliography at the Institute of History, Polish Academy of Sciences; Chief Editor of *Bibliografia historii polskiej* [annual *Bibliography of Polish History*]; author of bibliographies and numerous publications addressing the history of editorial movement in Krakow. The two most important publications: (2007) *Nakładem własnym... Autorzy jako wydawcy swoich prac w Krakowie w dobie autonomii galicyjskiej* [*Self-Publishing: Authors as Publishers of Their Own Works in Krakow During the Period of Galician Autonomy*]. Kraków: Wydaw. UJ, 213 s.; (1993) *Spółka Wydawnicza Polska (1890–1916) – wydawnictwo krakowskich konserwatystów* [*Spółka Wydawnicza Polska (1890–1916) – Publishing House of Polish Conservatists*]. Kraków: Universitas, 250 s.; (1991) *Księgozbiór Stanisława Wyspiańskiego* [*Stanisław Wyspiański's Book Collection*]. Kraków: Wydaw. Literackie, 331 s. E-mail: gruca@inib.uj.edu.pl]

rycznego, analizował grupy życiorysów osób, połączonych pewnymi wspólnymi cechami. Prowadził także wykład monograficzny, dotyczący biografistyki w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Termin *biografistyka* pojmował szeroko „obejmując nim całą tę gałąź piśmiennictwa, a więc zarówno różnego rodzaju wydawnictwa słownikowo-encyklopedyczne ludzi nieżyjących, bądź żyjących (od słowników biograficznych wielu specjalności zawodowych, słowników regionalnych, informatorów typu *Czy wiesz kto to jest?* po *Polski słownik biograficzny*), jak też monografie biograficzne (biografie *sensu stricto*) przedstawiające jedną bądź więcej osób (biografie zbiorowe czy grupowe)” [Bieńkowski 1991, s. 42]. Wszystkie te rodzaje piśmiennictwa biograficznego, od monografii biograficznych na biogramach do różnego typu słowników kończąc, znalazły się w dorobku naukowym Wiesława Bieńkowskiego.

Chociaż biografistykę wpisują w zakres swoich zainteresowań różne dyscypliny naukowe: socjologia, pedagogika, psychologia, to jednak najbliżej jest ona związana z historią i stanowi najstarszy rodzaj pisarstwa historycznego [Zajewski 2000, s. 7–18]. Była ona w historiografii różnie postrzegana. Niektórzy badacze zwracali uwagę na jej olbrzymią rolę, także dla całej humanistyki. Inni negowali jej znaczenie dla badań historycznych, przedkładając badania nad dziejami pojedynczych ludzi badaniom nad społeczeństwem i grupami ludzkimi [Rostworowski 1973, s. 153–156]. Wiesław Bieńkowski był zwolennikiem tego pierwszego stanowiska. Podkreślał wyjątkowe znaczenie biografistyki, które „upatrywać można w różnorodności dostarczanych przez tę gałąź piśmiennictwa informacji, jak też ich doniosłej wartości poznawczej” [Bieńkowski 1991, s. 43].

METODA BIOGRAFICZNA W BADANIACH WIEŚŁAWA BIEŃKOWSKIEGO

Śledzenie przebiegu ludzkiego życia, jak każde badanie naukowe, wymaga odpowiednich metod i źródeł. Metoda biograficzna, kojarzona z tego rodzaju badaniami, może być rozumiana zarówno jako sposób konstruowania różnych odmian biografii oraz jako analiza już zastanych. W badaniach Wiesława Bieńkowskiego dominował ten pierwszy wariant. Wśród monografii biograficznych wyodrębnił – idąc tropem znawców biografii historycznych, m.in. Emanuela Rostworowskiego, Jerzego Jedlickiego, Tadeusza Łepkowskiego – trzy rodzaje. Pierwszy rodzaj to biografia erudycyjna, nazwana tak przez Łepkowskiego. Prezentuje ona swojego bohatera na pewnym tle, którego „głębia zależy od ogólnej wiedzy, erudycji, a także ciekawości czy dociekliwości, wręcz subtelności badawczej, autora” [Bieńkowski 1991, s. 43]. Drugi nurt to, wyróżniona przez tego samego autora biografia pretekstowa. Losy jej bohatera są bardzo silnie wplecione w procesy historyczne. Ten „socjologizujący, refleksyjny i psychologizujący” typ biografii dotyczy najczęściej twórców, ludzi nauki, czy nowych prądów ideowych [Łepkowski 1964, s. 713]. Trzeci typ to biografie zbiorowe określonej grupy lub środowiska. Wydaje się, że sam W. Bieńkowski opowiadał się za tym pierwszym modelem biografii. Świadczą o tym jego uwagi w recenzjach kilku monografii biograficznych. Zwracał w nich uwagę na podstawę źródłową, wyzyskanie różnego typu dokumentów, czasami po raz pierwszy penetrowanych przez autorów biografii, co pozwala również na wyjaśnienie białych plam, nieznanych dotąd lub błędnie czy niedostatecznie interpretowanych faktów z życia bohatera biografii. Ważny był też dla niego sposób ujęcia kolei życia, wplecenia ich w kontekst epoki, przy czym podkreślał konieczność zachowania właściwych proporcji. W dorobku naukowym Wiesława Bieńkowskiego znalazło się kilka monografii biograficznych. Za szczególnie interesującą należy uznać biografię Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza (1764–1855), gdańskiego pastora, badacza kaszubszczyzny, a przede

wszystkim miłośnika i obrońcy języka polskiego, która miała dwa wydania: w latach 1964 i 1983. W. Bieńkowski oparł się nie tylko na istniejącej, dość bogatej literaturze dotyczącej tej postaci, ale przeprowadził staranną kwerendę archiwalną, dzięki czemu mógł wykorzystać niepublikowaną do tej pory korespondencję Mrongowiusza i jego zapiski, a także listy i wspomnienia współczesnych oraz źródła urzędowe. Przebadał również pokaźny własny dorobek pisarski Mrongowiusza. Umożliwiło mu to poddanie dogłębnej analizie wszystkich sfer życia Mrongowiusza: jego działalność naukową pisarską, jako pastora, ale przede wszystkim udowodnić jego zasługi jako propagatora i obrońcy języka polskiego. Drugie wydanie dzieliło od pierwszego prawie dwadzieścia lat. W. Bieńkowski rozwinął w tym czasie swój warsztat biograficzny, m.in. pisząc życiorys Mrongowiusza do *Polskiego słownika biograficznego*. Miał więc nieczęsto spotykaną okazję, aby swoją wiedzę wykorzystać rozbudowując i uzupełniając wcześniejszą pracę. Uwzględnił też uwagi recenzentów, nową literaturę przedmiotu. Zmienił ponadto układ książki, liczbę rozdziałów, rozszerzył fragmenty dotyczące świadomości narodowej Mrongowiusza. Te cechy pozwoliły jednemu z recenzentów, Krzysztofowi Antoniemu Kuczyńskiemu, zaliczyć monografię życia i działalności Mrongowiusza do najważniejszych rozpraw polskiej biografistyki [Kuczyński 1985, s. 659].

Kolejna monografia biograficzna, jaka wyszła spod pióra W. Bieńkowskiego, to *Anna Libera „Krakowianka” 1805–1886* (Kraków 1968). Było to pierwsze, gruntowne przedstawienie życia i twórczości krakowskiej pisarki z pierwszej połowy XIX wieku, autorki licznych wierszy, nowel i dramatów. Sylwetka Libery została pokazana na tle życia kulturalnego Krakowa, co pozwoliło „wydobyć z mroków niepamięci i przypomnieć postać jednej z pierwszych w podwawelskim grodzie literatek i publicystek mocno zaangażowanych w nurt wydarzeń swoich czasów” [Bieńkowski 1968, s. 6].

Inną obszerną rozprawę poświęcił W. Bieńkowski postaci Kazimierza Kelles-Krauza, socjologa, historyka, działacza socjalistycznego. Monografia *Kazimierz Kelles-Krauz. Życie i dzieło*, ukazała się w 1969 r. i stanowiła podstawę wszczęcia jego przewodu habilitacyjnego. W recenzjach zwracano uwagę, że jest to pierwsze tak wnikliwe i szerokie ujęcie życia i działalności Kelles-Krauza. Podkreślano rzetelność badawczą autora, a także to, że jako pierwszy wyzyskał w szerokim zakresie korespondencję Kelles-Krauza [Leśnodorski 1970, s. 983–985]. Pozwoliło mu to przedstawić wiele nieznanych do tej pory faktów z działalności nie tylko samego bohatera biografii, ale także Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich, co sprawiło, że Anna Żarnowska nazwała tę pracę niemal monografią ZZSP [Żarnowska 1970, s. 781]. Cztery lata później opracował popularną wersję biografii Kelles-Krauza dla serii „Nauka dla Wszystkich”, wydawanej przez Oddział Krakowski PAN.

W dorobku Wiesława Bieńkowskiego znalazły się również biografie tematyczne i częściowe. Wśród tych pierwszych warto wymienić artykuły przedstawiające mało znane sfery działalności zasłużonych osób. Pierwszy z nich prezentuje Wincentego Pola, który egzystuje w powszechnej świadomości głównie jako poeta, autor *Pieśni o ziemi naszej*, jako etnografa [Bieńkowski 1991a, s. 135–151]. Wskazał tu W. Bieńkowski na zasługi Pola w badaniu kultury ludowej oraz w określeniu przedmiotu badań rodzącej się wówczas nowej dyscypliny naukowej, jaką była etnografia. W innym opracowaniu przedstawił Pola jako człowieka książki. Poszukał w jego biografii faktów, które świadczyły o związkach poety z ruchem wydawniczym oraz jego inicjatyw, zmierzających do poprawienia sytuacji pisarzy i dziennikarzy [Bieńkowski 1994, s. 203–215]. Osobie Kazimierza Kelles-Krauza poświęcił nie tylko wspomniane rozprawy, ale także osobno zajął się jego pracami w zakresie historii [Bieńkowski 1973, s. 65–79]. W dorobku Kazimierza Dobrowolskiego, znanego przede wszystkim jako socjolog, historyk i etnograf, znalazły się również prace z zakresu nauki o książce. I właśnie tą mało znaną sferę jego

twórczości przedstawił W. Bieńkowski w swoim artykule. Odniósł w nim dorobek uczonego także do współczesnych ustaleń tej nauki [Bieńkowski 1996, s. 223–238]. Z kolei przykładem biografii cząstkowej może być rozprawa *Kazimierz Kelles-Krauz w Krakowie* [Bieńkowski 1989, s. 227–238]. Przedstawia ona ostatni okres życia Kelles-Krauza, lata 1901–1905, kiedy to mieszkając na stałe w Wiedniu, przyjeżdżał kilkakrotnie do Krakowa w związku z opiniowaniem działalności krakowskiej sekcji PPS. Oparł się tu W. Bieńkowski głównie na listach socjalisty z tego okresu, pozwalających na dokładne ustalenie harmonogramu jego pobytów w Krakowie. Innym przykładem tego rodzaju biografii może być artykuł dotyczący krótkiego epizodu z życia Oskara Kolberga: jego pobytu w Królewcu w 1875 r. [Bieńkowski, 1992, s. 341–349].

Kolejny rodzaj biografistyki, uprawianej przez W. Bieńkowskiego stanowiły wspomnienia pośmiertne. Pisał je oczywiście o osobach, które były mu bliskie: Jerzym Dobrzyckim (1900–1972), Zbigniewie Jabłońskim (1926–1984), Kazimierzu Dobrowolskim (1984–1987), Małgorzacie Stolzman (1935–1987), Adamie Przybosiu (1906–1990), Władysławie Chojnackim (1920–1991), Henryku Baryczu (1901–1994). Wszystkie wspomnienia charakteryzują się pewnymi wspólnymi cechami: zawierają opis przebiegu życia, wymieniają najważniejsze dokonania, omawiają publikacje, ich wartość dla badań naukowych. Kazimierza Dobrowolskiego i Henryka Barycza uznawał W. Bieńkowski za swoich mistrzów. Dlatego też podkreślał także te ich cechy, dzięki którym wykształcili oni pokolenia uczonych. Z pozostałymi osobami był zaprzyjaźniony lub z nimi współpracował i we wspomnieniach im poświęconych zwracał uwagę również te przymioty ich osobowości, które sobie nadzwyczaj cenił. Szczególnie bliska była mu osoba profesora Chojnackiego, znawcy historii Mazur, wydawcy, bibliografa i bibliofila. Jego życie i poszczególne formy działalności omówił w czterech artykułach.

Należy jeszcze wspomnieć o biografiach zbiorowych, autorstwa W. Bieńkowskiego, które są prezentacją pewnej grupy osób, połączonych wspólną działalnością. Pierwsza z nich – *Poprzednicy Oskara Kolberga na polu badań ludoznawczych w Polsce* (Wrocław 1956) – dotyczyła początków polskiej etnografii i prezentował sylwetki badaczy z pierwszej połowy XIX wieku. Do problematyki tej powrócił W. Bieńkowski czterdzieści lat później, pisząc o krakowskich badaczach przejawów kultury ludowej w okresie przed Kolbergiem [Bieńkowski 1999, s. 45–62]. Był też redaktorem książki *Ludzie, którzy umiłowali Kraków*, prezentującej sylwetki dwudziestu dwóch założycieli Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Sam napisał do niej artykuły o Klemensie Bąkowskim i Józefie Muczkowskim.

Jeśli tworzenie biografii na podstawie odpowiednich źródeł uznamy za pierwszy wariant metody biograficznej, to drugim wariantem będzie analiza już zastanych biografii [Gruca 2007, s. 71]. Tego rodzaju prac nie brak również w dorobku Wiesława Bieńkowskiego. Podstawę tych badań stanowiły dla niego słowniki biograficzne. Za Janem Richterem podkreślał ich wartość poznawczą „nie tylko w odniesieniu do ukazania kolei życia wybitnych jednostek, czy też jako instrumentów pozwalających poznać daną epokę poprzez poszczególne obrazy biograficzne, ale równocześnie jako cenny materiał badawczy dla uogólnień przede wszystkim psychologii porównawczej, społecznej, czy też dla socjologii” [Bieńkowski 1998, s. 16]. W *Polskim słowniku biograficznym* przeanalizował obecność w tomach 30 i 31 zyciorysów inteligencji galicyjskiej doby autonomii [Bieńkowski 1990, s. 503–514]. Z kolei dziesięć pierwszych tomów *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950* badał pod kątem zyciorysów Polaków – ludzi prasy, dziennikarzy i współpracowników czasopism różnego typu [Bieńkowski 1998, s. 11–12]. Obszerny artykuł poświęcił ponadto na omówienie biografistyki działaczy polskiego ruchu robotniczego [Bieńkowski 1984, s. 355–368]. Dokonał tu w układzie chronologicznym przeglądu różnych rodzajów pisarstwa biograficznego: słowników, monografii biograficznych, polskich i obcych autorów. Zwrócił

uwagę nie tylko na najważniejsze dokonania w tym zakresie, w każdym z omawianych okresów, ale też na czynniki utrudniające badania, takie jak np. brak bibliografii zawartości czasopism ruchu robotniczego oraz pełnej rejestracji druków socjalistycznych.

WSPÓŁPRACA ZE SŁOWNIKAMI BIOGRAFICZNYMI

Osobne miejsce zajmowały w dorobku Wiesława Bieńkowskiego życiorysy do słowników biograficznych. Ten rodzaj pisarstwa biograficznego kieruje się odrębnymi zasadami, o których Wiesław Bieńkowski tak pisał:

Biogramy nie tylko porządkują informacje zawarte w literaturze przedmiotu, ale poprzedzone często rozległymi kwerendami źródłowymi, przeważnie posuwają naprzód stan wiedzy. Heurystyczne postępowanie autorów biografii i biogramów jest analogiczne, ale wyniki poszukiwań w pierwszym przypadku można swobodnie rozwinąć, w drugim należy skondensować i dostosować ściśle do obowiązującego w danym słowniku schematu [Bieńkowski 1991, s. 50].

Sumienność W. Bieńkowskiego w wyzniesianiu istniejącej literatury przedmiotu przy jednoczesnym prowadzeniu szerokiej kwerendy archiwalnej widać zwłaszcza przy konstruowaniu przez niego biogramów do *Polskiego słownika biograficznego*, których napisał 71. Pierwszy, Bernarda Goldmana (1841–1901), polityka i posła na galicyjski Sejm Krajowy, ukazał się w 1959 r., w 8. tomie słownika. Ostatnie dwa zostały wydrukowane po jego śmierci. Wśród tych biogramów można wyróżnić kilka grup. Dominują biogramy etnografów (22), działaczy ruchu socjalistycznego (15), historyków (10), głównie takich, którzy swoją działalność prowadzili lub rozpoczynali w XIX wieku. Pozostałe życiorysy dotyczą pisarzy, publicystów, działaczy oświatowych, polityków. Są to przede wszystkim – podobnie jak w przypadku wymienionych grup – osoby czynne w XIX wieku, lub zaczynające wówczas swoją działalność, związane głównie z Krakowem i Lwowem. W. Bieńkowski powrócił też do postaci, którymi zajmował się wcześniej: Anny Libery, Jana Maja, Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza.

Życiorysy w *Polskim słowniku biograficznym* rządzą się pewnymi stałymi regułami, np. chronologicznym układem, podawaniem informacji o poprzednim i następnym pokoleniu prezentowanej osoby. W biogramach pisanych przez W. Bieńkowskiego te elementy oczywiście występują. W przypadku osób z dorobkiem piśmienniczym zawarta jest zawsze analiza ich prac, wraz ze zwróceniem uwagi na najważniejsze ich dokonania, nowatorstwo osiągnięć i określeniem miejsca w rozwoju danej dyscypliny naukowej. Przy niektórych sylwetkach znajduje się charakterystyka ich osobowości, zacytowania m.in. ze wspomnień współczesnych. Zwraca uwagę powoływanie się na materiały rękopiśmienne ze zbiorów różnych bibliotek i archiwów, pamiętniki, wspomnienia współczesnych, dokumenty osobiste. W wielu wypadkach udało się W. Bieńkowskiemu odszukać rodzinę opisywanej osoby i od niej również uzyskać informacje. Tak było np. w przypadku Kazimierza i Marii Kelles-Krauzów, kiedy pomocne okazały się informacje ich córki, Janiny. Podstawowe fakty, jak data urodzenia, śmierci, ślubu, posiadane dzieci ustalał przy pomocy ksiąg parafialnych, o których dane są w bibliografii do wielu życiorysów. Dzięki temu mógł np. sprostować pojawiające się w literaturze przedmiotu błędne wzmianki o licznych potomstwie cieśli i przewodnika tatrzańskiego Wojciecha Roja starszego (1839–1924). Niekiedy drobne poszukiwania archiwalne pozwoliły uzyskać informacje o postaciach mało znanych, jak np. Jan Libera (1769–1840), właściciel zakładu garbarskiego, a także nauczyciel i działacz oświatowy, ojciec krakowskiej poetki, Anny.

Drugim słownikiem, z którym W. Bieńkowski był mocno związany, jest *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950*. Należał do polskiego komitetu redakcyjnego tego słownika, który się formalnie ukonstytu-

ował w 1980 r., ale współpracę ze słownikiem rozpoczął od pierwszego tomu, opublikowanego w 1957 r., w którym zamieścił trzy biogramy. Był autorem życiorysów 91 osób w tym leksykonie, z czego 21 powtórzył w *Polskim słowniku biograficznym*. Ponieważ tempo ukazywania się austriackiego słownika było szybsze niż polskiego, dawało to czas na zebranie materiałów na temat biografii tych osób i szerszego ich opracowania dla PSB. Oprócz wspomnianych słowników biogramy autorstwa W. Bieńkowskiego znalazły się w *Encyklopedii wiedzy o książce* (Wrocław 1971), *Słowniku pracowników książki polskiej* (Warszawa-Łódź 1972), *Słowniku biograficznym działaczy polskiego ruchu robotniczego* (t. 3. Warszawa 1992), *Słowniku historyków polskich* (Warszawa 1994), *Słowniku biograficznym katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku* (Katowice 1996).

Po tej mnogości biogramów w różnych słownikach można sądzić, że W. Bieńkowski lubił i cenił ten rodzaj pisarstwa historycznego, choć zdawał sobie sprawę z wszelkich niedogodności w jego uprawianiu. Nie bez powodu zacytował we wspomnieniu o Leszku Hajdukiewiczzu jego wypowiedź o pisaniu życiorysów do słowników, zwłaszcza do *Polskiego słownika biograficznego*, pod którą zapewne sam mógłby się podpisać: „Uprawiam ten gatunek, mimo nie najwyższych notowań na giełdzie naukowej, bez kompleksów i oporów, z całą świadomością ich przydatności i znaczenia dla badań nad historią kultury” [Bieńkowski 1996a, s. 168].

ŹRÓDŁA DO BADANIA BIOGRAFICZNYCH

Osobną kwestią, podejmowaną przez Wiesława Bieńkowskiego w związku z pracami biograficznymi, był problem źródeł, na których mogły być one oparte. Uważał „fakt zachowania źródeł, ich ilość i rodzaj gatunków, stopień ścisłości przekazu możliwie różnego typu faktów” [Bieńkowski 1985, s. 55] za jedno z najważniejszych o ile nie najważniejsze zagadnienie w rozważaniach metodologicznych dotyczących biografistyki. Jak pisał: „Tylko zachowanie tego typu źródeł o charakterze dokumentów osobistych czy autobiograficznych (by posłużyć się tu terminologią zaczerpniętą z dziedziny socjologii czy psychologii społecznej), umożliwiających odkrywanie tych sfer świadomości oraz postaw osób, które stały się przedmiotem badania, a pozostających w harmonijnej symbiozie z umiejętnościami, wrażliwością i taktem badacza, stanowi pełną możliwość, a nawet gwarancję sukcesu badawczego” [Bieńkowski 1985, s. 55–56]. Podkreślał w związku z tym dużą rolę w badaniach biograficznych archiwów osobistych, które mogą być źródłem do studiów nad życiem i działalnością nie tylko ich twórców, ale również ich współczesnych. Podkreślał również znaczenie materiałów, gromadzonych przez redakcje narodowych słowników biograficznych. Zwracał szczególną uwagę na wartość materiałów, przechowywanych w redakcji *Polskiego słownika biograficznego*, które są kompletowane od początku prac nad słownikiem, to jest od lat 30. XX wieku. „Teki materiałów PSB” zawierają nekrologi, wycinki prasowe, autobiografie, wspomnienia, korespondencję, fotografie. Co ważne: są to materiały dotyczące zarówno osób, których życiorysy już zostały wydrukowane, jak i tych, których biogramy dopiero się ukazały w słowniku lub w suplementach do niego. Podobne bogate archiwum znajduje się w redakcji, *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950*, który to słownik uwzględnia także życiorysy Polaków, czynnych na różnych polach w monarchii austro-węgierskiej. W. Bieńkowski podniósł też fakt, że takie zespoły archiwalne dają możliwość badań nie tylko poszczególnych osób, ale także pewnych grup, np. zawodowych.

Wiesław Bieńkowski również sam był wydawcą źródeł o charakterze biograficznym. Szczególne miejsce wśród nich zajmują listy Kazimierza Kelles-Krauza (t. 1–2, Wrocław 1984). W. Bieńkowski znalazł się wraz z Aleksandrą Garlicką, Aleksandrem Kochańskim i Janiną Kelles-Krauz w zespole osób, które pod redakcją Fe-

liksa Tycha podjęły się opracowania listów. Na uwagę zasługuje fakt, że była to pełna edycja korespondencji tego socjologa, historyka i działacza socjalistycznego. Recenzenci podkreślali, że była ona pod względem warsztatowym wzorowa.

Trud włożony przez cały zespół w sporządzenie przypisów objaśniających (zarówno biograficznych, jak bibliograficznych i innych) można uznać za iście benedyktyński. Uwieńczone na ogół powodzeniem dążenie do uzyskania ścisłych danych o osobach, o których mowa w listach, łączących je związkach, o publikacjach, spotkaniach etc... jest pożyteczne nie tylko dla zrozumienia listów Kelles-Krauza i jego biografii. Ułatwia ono także lepsze zrozumienie dziejów polskiego ruchu socjalistycznego przełomu stuleci w ogóle ... [Ciesielski 1985, s. 220].

PODSUMOWANIE

Należy podkreślić na koniec, że badania biograficzne ułatwiało Wiesławowi Bieńkowskiemu doskonałe opanowanie warsztatu bibliograficznego. Od początku pracy w Instytucie Historii PAN, to jest od roku 1953 był związany z bibliografią. Najpierw uczestniczył w przygotowaniu retrospektywnej *Bibliografii historii Polski* pod redakcją Heleny Madurowicz-Urbańskiej. Następnie był redaktorem bieżącej, wychodzącej jako rocznik *Bibliografii historii polskiej*. Praca nad tą bibliografią pozwalała mu poznać aktualny stan piśmiennictwa nie tylko na temat interesujących go osób, ale także teoretycznych rozpraw dotyczących biografistyki historycznej. Nie dziwi więc solidnie zestawiona bibliografia do biogramów w *Polskim słowniku biograficznym* oraz innych słowników. Wzorowo wyposażone w aparat bibliograficzny, także podmiotowy, były monografie biograficzne, np. poświęcone Annie Liberze, czy Krzysztofowi Celestynowi Mrongowiuszowi.

Dobór postaci, którymi w swoich badaniach biograficznych zajmował się Wiesław Bieńkowski, nie był przypadkowy. Był on przede wszystkim historykiem, zajmującym się dziejami Krakowa w XIX wieku. Ale zdobył również wykształcenie w zakresie socjologii i etnografii. Dlatego też skupiał się głównie na badaniu życia i działalności osób czynnych na wymienionych polach. Znajomość metod badawczych, warsztatu tych nauk, pozwalała mu gruntownie wykorzystać odpowiednie źródła i sumiennie przedstawić biografie interesujących go osób, a tym samym wnieść znaczący wkład w rozwój wspomnianych dyscyplin.

WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA I OPRACOWANIA

1. Źródła: prace naukowe Profesora Wiesława Bieńkowskiego

- (1968). Anna Libera „Krakowianka” 1805–1886. Kraków: Tow. Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, 147 s.
- (1973). Kazimierz Kelles-Krauz jako historyk. *Studia Historyczne* z. 1, s. 65–79.
- (1984). Biografistyka polskiego ruchu robotniczego. *Z Pola Walki* nr 1/2, s. 355–368.
- (1985). Zespoły archiwalne pochodzenia prywatnego jako źródło do badań bibliologicznych i biografii ludzi książki (na przykładzie archiwum osobistego Klemensa Bąkowskiego). [W:] *Z historycznych i metodologicznych problemów badań księgoznawczych i bibliotekoznawczych*. Kraków: Wydaw. UJ, s. 55–67.
- (1989). Kazimierz Kelles-Krauz w Krakowie. [W:] *Z przeszłości Krakowa*. Warszawa-Kraków: PWN, s. 227–250.
- (1990). Inteligencja galicyjska w dobie autonomicznej w tomach XXX i XXXI „Polskiego słownika biograficznego”. *Studia Historyczne* z. 3/4, s. 503–514.
- (1991). Biografistyka w badaniach nad książką. [W:] *Książka polska w okresie zaborów*. Kraków: Universitas, s. 41–59.
- (1991a). Wincenty Pol jako etnograf. *Studia i Materiały Lubelskie* T. 13, s. 135–151.
- (1992). Oskar Kolberg w Królewcu. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* z. 3/4, s. 341–349.
- (1994). Wincenty Pol wobec problemów książki. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* R. 44, s. 203–215.

- (1996). Kazimierz Dobrowolski jako badacz książki. *Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*, s. 223–238.
- (1996a). Leszek Hajdukiewicz (1924–1995). *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* T. 40, s. 168–169.
- (1998). Polacy – ludzie prasy w dziesięciu tomach „Austriackiego Leksykonu Biograficznego 1815–1950”. *Rocznik Historii Prasy Polskiej* z. 1/2, s. 11–22.
- (1999). Krakowscy prekursorzy badań ludoznawczych w pierwszej połowie XIX wieku. [W:] *Przed 100 laty i dzisiaj. Ludoznawstwo i etnografia między Wiedniem, Lwowem, Krakowem a Pragą*. Kraków: Pol. Tow. Ludoznawcze, s. 45–62.

2. Opracowania

- Bieńkowski, Ł. (1995). Bibliografia prac za lata 1949–1995. [W:] M. Kocójowa red. (1995). *Studia bibliograficzno-bibliologiczne. Praca zbiorowa dla uczczenia 45-lecia pracy naukowej Profesora Wiesława Bieńkowskiego*. Kraków: Wydaw. UJ, s. 25–67.
- Ciesielski, S. (1985). O Kazimierza Kelles-Krauza „Listach”. *Dzieje Najnowsze* z. 3/4, s. 219–233.
- Gruca, A., dok. elektr. (2010). Bibliografia podmiotowo-przedmiotowa profesora Wiesława Bieńkowskiego za lata 1996–2000. [W:] M. Kocójowa red. (2010). *Bib Biblioteki, informacja, książka: interdyscyplinarne badania i praktyka w 21. wieku. W dziesięciolecie śmierci prof. dra hab. Wiesława Bieńkowskiego*. Kraków: Wydaw. UJ, s. 9 – 16.
- Gruca, A. (2007). *Metoda biograficzna w badaniach nad historią książki na przykładzie okresu zaborów*. [W:] *Bibliologia*. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 85–97.
- Jedlicki, J. (1964) Autorzy i bohaterowie. *Kwartalnik Historyczny* z. 3.
- Kuczyński, K.A. (1985). Wiesław Bieńkowski, Krzysztof Celestyn Mrongowiusz 1764–1855. W służbie umiłowanego języka. *Studia Historyczne* z. 4, s. 657–659.
- Leśnodorski, B. (1977). Wiesław Bieńkowski, *Kazimierz Kelles-Krauz. Życie i dzieło*. *Kwartalnik Historyczny* nr 4, s. 983–985.
- Łepkowski, T. (1973). Biografistyka: żywotność, tradycjonalizm, nowoczesność. *Kwartalnik Historyczny* z. 1.
- Rostworowski, E. (1973). Biografia, biogram, historia grup i pokoleń. *Kwartalnik Historyczny* z. 2.
- Rostworowski, E. (1973). Biografistyka dziejów najnowszych. *Dzieje Najnowsze* nr 3, s. 153–158.
- Zajewski, W. (2000). Biografistyka jako gatunek twórczości historiograficznej. *Czasy Nowożytne* t. 8, s. 7–18.
- Żarnowska, A. (1970). Wiesław Bieńkowski: Kazimierz Kelles-Krauz. *Z Pola Walki* R. 13, s. 780–784.